

Dragutin Palatinuš

## NAPAD NA IVANOVO SELO 21. RUJNA 1991.

### Uvod

Sa željom da „dokučim“ istinu, već od 1992. godine istražujem uski segment ratnih događanja u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. Radi se o 21. rujnu 1991., odnosno napadu na Ivanovo Selo. Naime, osobno sam dao svoj doprinos u naoružavanju branitelja Ivanova Sela te u njihovu opremanju voki-tokijima. Rođen sam u Ivanovu Selu, a i supruga mi je odande – u vrijeme napada tamo su bili njezini roditelji i njezina obitelj.

Poslije napada pričalo se kako je šačica golorukih branitelja uz Božju pomoć uspela obraniti selo od neusporedivo nadmoćnijeg neprijatelja. Procjenjuje se da je neprijatelja bilo, izražavajući to u brojkama, četiri puta više (??), a po naoružanju i opremi (uzimajući u obzir artiljeriju i borbena oklopna vozila) možda i deset puta.

Bio sam fasciniran obranom sela, ali mi neke stvari nisu bile jasne, pa je sve počelo običnim razgovorima sa sudionicima obrane dok moja znatiželja nije prerasla u želju da napišem o tome studiju kako bi se, osim suhoparno „nabacanih“ činjenica u do sada objavljenim knjigama, za buduće generacije sačuvali i detalji vjerojatno jednog od najtužnijih dana iz prošlosti Ivanova Sela. Isto tako u 20 godina uspio sam analizirati cijelu situaciju, pri čemu sam došao do zanimljivih kako spoznaja, tako i zaključaka.

### Razlozi napada na Ivanovo Selo

Navode se četiri razloga napada na Ivanovo Selo:

1. Jedan od mogućih razloga napada na Ivanovo Selo jest taj što žitelji sela nisu pristali na nagovor „susjeda“ da glasaju za Srpsku Autonomnu Oblast Krajinu.

2. Drugi je razlog taj što se pročulo da su se neki od žitelja Ivanova Sela učlanili u Hrvatsku demokratsku zajednicu, koju su Srbi smatrali „ustaškom strankom“.

3. Dolaskom Srba iz Grubišnog Polja u sela na Bilogori nastupila je nestašica hrane. Sudeći prema pričanju zarobljenog žitelja Ivanova Sela koji je prilikom napada na Ivanovo Selo na groblju kopao grob, odnosno koji je prilikom transportiranja na Bilogoru vidio kolonu traktora s prikolicama, vrlo je vjerojatno da je ta kolona nakon osvajanja sela trebala poslužiti za odvoženje dobara opljačkanih u Ivanovu Selu.

4. Napad na Ivanovo Selo mogao je biti, iako ne nužno, dio osvajačkog plana što ga je zacrtalo srbočetničko vodstvo u Beogradu na crti Virovitica – Karlovac – Karlobag.

Da je napad na Hrvatsku planiran puno prije odvajanja Hrvatske od Jugoslavije, govori činjenica da su ekstremni Srbi iz okolnih sela proveli napad na Ivanovo Selo identično kao što je to bilo na manevrima pod imenom *Štapske vježbe* i *Ništa nas ne smije iznenaditi*. Zapovjedna mjesta, položaji minobacača, pravci napada, sprečavanje dolaska pojačanja braniteljima na tri mosta (kod Poljana, Maslenjače i Šuplje Lipe) – sve je bilo potpuno identično, ali to branitelji u vrijeme napada nisu znali, a da su i znali, pitanje je koliko bi im to pomoglo.

Nadalje, puno prije referenduma za odvajanje Hrvatske od Jugoslavije moj poznanik, prilično visokorangirani časnik Jugoslavenske narodne armije koji je živio u Zagrebu, a imao je vikendicu u okolici Zagreba i u Grubišnom Polju, počeo je na mene vršiti pritisak da mu „pod hitno“ nađem kupca za vikendicu kod Zagreba, dok je on stan u Zagrebu zamijenio za stan u Banjoj Luci. Za Grubišno Polje vjerojatno je mislio da će biti Srpska Autonomna Oblast Krajina, pa nije mislio da je treba prodati. Nadalje, u vikendici u Grubišnom Polju inscenirao je provalu, u kojoj mu je navodno ukradeno lovačko oružje.

Dakle, iz toga se daje zaključiti da je znao da će doći do „događanja naroda“, u kojem je on osobno imao veliku ulogu na Bilogori, ali se, zbog inscenirane krađe oružja, daje zaključiti da nije bio siguran da će imati i dovoljno oružja, odnosno nije bio siguran da će se pobunjeni Srbi opskrbiti oružjem iz vojnih skladišta, pa je odlučio svoje oružje na navedeni način prebaciti u ilegalu.

Nekoliko mjeseci prije napada na Ivanovo Selo odnosi s dojučerašnjim susjedi-ma, s kojima se „do jučer“ zajedno išlo u lov, počeli su se naglo „hladiti“ i „zatezati“. Stvari su polako kulminirale kada su radnici *Zdenke* koji su bili srpske nacionalnosti dobili otkaze jer nisu dolazili na posao, a „preuzimanje“ *Zdenke* nije im uspelo.

Činjenica je da se Ivanovo Selo prilično dobro organiziralo i pripremilo za eventualni napad. Organiziralo je: zapovjedništvo obrane, obranu po ulicama u slučaju napada, noćne straže na položajima u voćnjacima na ogradama te straže na cestovnim punktovima na ulazima u selo, dnevne straže na položajima u voćnjacima na ogradama te straže na cestovnim punktovima na ulazima u selo, sanitet s terenskim vozilom, vozačem i liječnicom koja živi u selu, vatrogasnu postrojbu koja je postojala otprije, a članovi vatrogasne postrojbe nisu imali obveze u drugim segmentima obrane, centar veze s amaterskom radiostanicom za komunikaciju sa zapovjedništvom u Grubišnom Polju te vlastitu vezu između bunkera i zapovjedništva pomoću pet voki-tokija malog dometa, za koju nisu znali ni pobunjeni Srbi ni zapovjedništvo obrane u Grubišnom Polju, odbor za gospodarstvo.

Zapovjedništvo obrane sela naložilo je da se svim lovcima i posjednicima oružja koji nisu uključeni u obranu sela oduzme oružje i streljivo te da će se ono uključiti u obranu sela.

Cilj povremenih napada na Ivanovo Selo prije 21. rujna 1991. bio je da se, uz pomoć izviđača, utvrdi broj branitelja, vrijeme uzbunjivanja i zauzimanja obrambenih položaja, vatrena moć branitelja, vrijeme potrebno za dolazak pomoći iz Grubišnog Polja itd. Dakle, izviđači su imali zadatak prikupiti podatke koji su zapovjednom kadru na Bilogori bili potrebni za izradu kvalitetnog plana napada. Taktika plana napada bila je poznata, samo je trebalo isplanirati kojim bi se snagama trebali napasti Ivanovo Selo i Rašenica, odnosno koliko snaga angažirati za simulaciju napada na Grubišno Polje te za onemogućivanje dolaska pomoći iz Grubišnog Polja zahvaljujući položajima kod šume Žirovnjak i kod groblja u Rašenici te mostovima na rijeci Ilovi kod Maslenjače i Šuplje Lipe. Sigurno je trebalo pojačati i snage obrane prema Virovatici i Velikom Grđevcu, jer su napadači, kao vojni stratezi, trebali predvidjeti da će možda kao pomoć Grubišnom Polju uslijediti napad hrvatskih snaga iz Virovitice i Bjelovara.

Izviđači su utvrdili da u noćnim satima straže drže mladi branitelji. U razdoblju 6 – 9 h ujutro *de facto* nitko ne drži straže, jer mladi odlaze kući hraniti stoku, pa odlaze na posao, a nekoliko staraca drži stražu preko dana, i to nakon 9 h. U ispomoc starcima po danu dolazi policija iz Grubišnog Polja. Isto tako čuva se i strateški važan most preko rijeke Peratovice kod Poljana, pod koji je Zbor narodne garde postavio eksploziv. Kako branitelji nisu odgovarali na vatru, izviđači su pravilno zaključili da branitelji Ivanova Sela oskudijevaju u oružju i streljivu. Selo je u početku bilo naoružano lovačkim puškama sačmaricama, s nešto lovačkih karabina, jednim automatom M-56 i s nekoliko pištolja.

Pobunjeni ekstremni Srbi preko svojih obavještajaca saznali su da 21. rujna 1991. u 8 h ujutro kreće autobus s djecom u izbjeglištvo, što će biti izvanredna prilika za paniku, a ujedno će mnogi biti na ispraćaju djece, pa će biti manje branitelja na obrambenim položajima.

Tog je datuma ujedno bila i radna subota, a kako većina zaposlenih radi u *Zdenki* i u Velikim Zdencima i u Grubišnom Polju, napadači su zaključili da će u 8 h ujutro već svi biti na poslu te da je to stoga idealan termin za napad.

Tri borbena oklopna vozila kojima su pobunjeni Srbi raspolagali trebala su dati dodatnu sigurnost napadačima, a kod branitelja izazvati strah i paniku. Dva borbena oklopna vozila bila su predviđena za napad na Ivanovo Selo, a jedan na Rašenicu. Uz artiljeriju, tri borbena oklopna vozila i velik broj pješaka, branitelji Ivanova Sela gotovo da nisu imali ni teoretske šanse za uspješnu obranu sela.

Sve je do najsitnijih detalja bilo profesionalno isplanirano te je 140 – 180 dobro naoružanih vojnika po svim zakonima vojne strategije trebalo zauzeti selo goto-

vo bez ispaljenog metka, pa su napadači svojim vojnicima u psihološkoj pripremi neprestano naglašavali tu superiornost, kako u broju boraca, tako i u naoružanju i tehnici.

Svi znaju ono najvažnije: selo nije palo. Branitelji su uspjeli oko tri sata zadržati napadače prije nego što im je došla pomoć, iako je s nadređenima u Grubišnom Polju bilo dogovoreno da moraju izdržati deset minuta, koliko je potrebno da interventni vod s dva kombija dođe u Ivanovo Selo.

Istina je da su branitelji u momentu dolaska pomoći iz Daruvara, preko mosta na rijeci Ilovi, kod sela Šuplja Lipa, već bili „poklekli“ i u totalnom „rasulu“ napuštali položaje, jer više nisu imali streljiva. Iznimka su bili položaji u Zagrebačkoj ulici, koje su branitelji još uvijek čvrsto držali. Pomoć Daruvarčana došla je ne „pet do dvanaest“ nego doslovce nekoliko sekundi do dvanaest.

Meni priča o veoma slabom naoružanju i šaćici branitelja nije imala logike, pa sam počeo istraživati sve pojedinosti i došao do sljedećih spoznaja.

Policija iz Grubišnog Polja dva dana prije napada prestaje držati dnevne straže u Ivanovu Selu, a ukinute su i straže kod mosta na rijeci Peratovici kod Poljana (prema izjavi zapovjednika policije, zbog nedostatka policajaca). Nije se smjelo dogoditi da minirani most ostane bez nadzora. Strateški gledano, to je bila velika pogreška.

Dana 20. rujna 1991. zapovjednici obrane Rašenice, Treglave i Ivanova Sela bili su pozvani da dođu na sastanak pomoćniku zapovjednika obrane Grubišnog Polja idućeg dana, tj. 21. rujna 1991. u 6 h ujutro. Sa sastanka su otišli u 7,15, dakle 45 minuta prije napada.

### **Okolnosti koje su promijenile tijek događanja prema očekivanjima napadača na Ivanovo Selo 21. rujna 1991.**

1. Nakon pada vojnog skladišta Jugoslavenske narodne armije *Polom* (18. rujna 1991.) u Doljanima kod Daruvara branitelji Ivanova Sela dobivaju dosta oružja (pun osobni automobil poluautomatskih i automatskih pušaka, streljiva i tromblonskih mina). Nešto oružja dobivaju dan prije napada iz Grubišnog Polja, pa su bili već dobro naoružani, no nije bilo podijeljeno sve oružje (jer su padale granate) već ga je dio privremeno uskladišten u prostor svlačionice na nogometnom igralištu. Nepodijeljeno oružje trebalo se podijeliti sljedeći dan, tj. 21. rujna 1991., što je bio veliki propust.

2. Zbog pogoršanja situacije, djeca odlaze u izbjeglištvo dan prije napada, 20. rujna. Ukrcala su se u autobuse u Velikim Zdencima i krenula u Češku i Slovačku Federativnu Republiku (ČSFR), pa izviđači nisu mogli znati da autobus s djecom idućeg dana u 8 h neće biti u centru sela.

3. Mljekarska industrija *Zdenka*, zbog nedostatka mlijeka, dan prije napada donosi odluku da se od sljedećeg dana mijenja radno vrijeme, koje više neće biti u dvije

smjene, kao prije (koje je započinjalo u 6 h ujutro), već će biti u jednoj smjeni koja počinje u 9 h i traje sve dok se mlijeko ne preradi.

4. Policajac iz Ivanova Sela, koji je na dan napada 21. rujna 1991. išao na posao u Grubišno Polje, došao je u blizinu mosta kod Poljana (oko 7,50 h) kada su srpski ekstremisti most digli u zrak. Nisam uspio sigurno doznati jesu li oni samo aktivirali postavljeni eksploziv ili su još dometnuli i svoj eksploziv. Policajac je odmah shvatio da će uslijediti odlučujući napad na Ivanovo Selo, pa se okreće i kreće natrag o tome obavijestiti branitelje Ivanova Sela. Detonacija je bila toliko snažna, a on toliko blizu, da mu je izbila sva stakla na automobilu, osim leptir-stakla. Automobilski mu je poklopac (tzv. hauba) odletio, a prednji su se blatobrani raširili. Iz tog je podatka vidljivo koliko je bio blizu mosta u trenutku eksplozije. Iza groblja (u Rašenici), s tavana katnice, jedan ekstremist otvara na njega vatru iz puškomitraljeza. Automobil mu je izrešetan, ali i dalje vozi, dok je policajac imao sreće i nije pogođen. Na raskrižju u Rašenici policajac staje i upozorava ljude pred prodavaonicom da će uslijediti napad jer je most miniran, a na njega je otvorena vatra. Samo što je otišao, ekstremisti, koji su kao „peta kolona“ po noći zauzeli položaj u školi, izlaze iz škole i otvaraju vatru na ljude koji su upravo pošli kući nakon policajčeva upozorenja, pri čemu je jedan žitelj sela ranjen. Policajac dolaskom na brijeg zvan Ciglana neposredno pred Ivanovim Selom uočava ekstremiste kako se u strijelcima preko polja približavaju selu, a desno krilo, koje treba zaobići selo, kako bi ga opkolilo, najbliže je cesti i otvara vatru po njegovu automobilu. On uzvraća iz „kalašnjikova“, čime dekoncentrira napadače, ali biva prostrijeljen kroz truh, a jedan metak što ga je ispalio napadač pogađa okvir njegove automatske puške, čime je onesposobljava za daljnju upotrebu. U tom trenutku oštećen mu je i automobil do te mjere da se motor ugasio, pa je policajac stavio ručicu mjenjača u neutralni položaj te je silom inercije uspio ući u Zagrebačku ulicu u Ivanovu Selu. Unatoč izrešetanu automobilu s 58 vidljivih oštećenja i ranjavanju, policajac uspijeva doći u Ivanovo Selo, gotovo do mosta na potoku, gdje mu se automobil ispred kućnog broja 34 zaustavlja, a on sirenom automobila privlači pozornost čovjeka koji je svirao u limenoj glazbi te ga upozorava da su ekstremisti gotovo u selu, na što je ovaj svojom trubom odsvirao uzbunu, nakon čega su branitelji Zagrebačke ulice otrčali na položaje i u zadnji čas uspjeli spriječiti ulazak ekstremista u selo. Trubu i pucnjavu čula je nekolicina branitelja u centru sela, koji su razgovarali sa zapovjednikom obrane o jutrošnjem sastanku u Grubišnom Polju, pa su uključili sirenu u vatrogasnom domu te su svi branitelji u posljednji čas zauzeli svoje položaje. Žestoka vatra po neprijatelju totalno je iznenađenje za neprijatelje, jer se tijekom njihovih psiholoških priprema tvrdilo da će oni biti ti koji će iskoristiti faktor iznenađenja i da će oni biti superiorni – takva je psihološka priprema sada dobila protuefekt. Ekstremisti tada obavještavaju svoje zapovjedništvo da je iznenađenje propalo, da su napadnuti i da imaju mrtvih i ranjenih, pa artiljerija otvara minobacačku vatru po selu.

5. Kako su mladi branitelji još bili zbog promjene radnog vremena u *Zdenki* kod kuće, napadače je umjesto nekoliko staraca, što su ekstremisti očekivali, dočekalo 46 branitelja. To je napadačima bilo veliko iznenađenje s obzirom na informacije koje su imali; kako nisu očekivali veoma dobro naoružane branitelje, moral im je naglo pao. U Praškoj ulici braniteljima još nije bilo podijeljeno oružje i streljivo, kao ni onima u Ilovskoj ulici, pa su oni bili najslabije naoružani, dok su Zagrebačka i Ulica Brijeg pružili žestok otpor. Osobito je to došlo do izražaja u Zagrebačkoj ulici, gdje su branitelji napadače tukli tromblonskim minama, pa su napadači pokušali krenuti u proboj prema Ulici Brijeg, gdje su, zbog loše koordinacije, napadači pucali sami po svojim snagama misleći da se radi o braniteljima, jer se po odjeći nisu raspoznavali, a nisu se koristili oznakama u obliku vrpce na rukavima.

6. Jedno borbeno oklopno vozilo, koje je trebalo ući u Ivanovo Selo iz smjera sela Treglava, na šumskom je putu zapelo u blatu i više ga se nije moglo izvući, pa to borbeno vozilo nije sudjelovalo u napadu na Ivanovo Selo, što je imalo jako velik utjecaj i na tijek i na ishod borbe.

7. Drugo borbeno oklopno vozilo pak dobilo je informaciju da branitelji imaju protuoklopno oružje, pa je „suzdržano“ u djelovanju i ne usuđuje se napredovati bez podrške pješaštva, iako branitelji nisu imali kumulativne mine, ali to ekstremisti nisu znali, pa je borbeno i manevarsko moć tog borbenog vozila iskorištena samo djelomično.

8. Najveći propust napadača na Ivanovo Selo dogodio se kada su ekstremisti iz Bastajskih Brđana, zbog nepoznavanja terena i lošeg služenja topografskom kartom, umjesto da prije napada na selo zauzmu položaj na mostu kod Šuplje Lipe, otišli na most kod Maslenjače. Zajedno s drugom „ekipom“, misleći da se radi o grešci, ostali su na tome mostu, pa je pomoć braniteljima Ivanova Sela mogla nesmetano proći mostom na rijeci Ilovi kod Šuplje Lipe i pomoći braniteljima Ivanova Sela.

U pomoć braniteljima Ivanova Sela došli su Daruvarčani s pola voda (pod zapovjedništvom pukovnika Filipovića) i dva borbeno oklopna vozila, osam policajaca iz Grubišnog Polja, dva branitelja iz Borove Kose i jednog branitelja iz Grubišnog Polja.

Ova analiza obuhvaća navedene događaje kako bi jednoga dana možda postala predložak za filmski scenarij o hrabrosti 46 branitelja Ivanova Sela koji su u ključnom momentu odoljeli napadu tri do četiri puta snažnijem neprijatelju, kako brojčano, tako i u naoružanju i opremi, te braniteljima i policajcima koji su im nesebično priskočili u pomoć.

Osim toga u ovom tekstu nastojim ući u „dušu“ nekoliko ljudi s kojima sam satima pričao o tome što su proživjeli i kako su to doživjeli, koje pratim tijekom razdoblja prije i nakon napada na Ivanovo Selo. Opisujem, s jedne strane, njihove

osobne doživljaje, strahove, strepnje, osjećaje i patnje te, s druge, njihovu hrabrost, domišljatost, humanost i snalažljivost koje su im bile potrebne da prežive. Čudne su to sudbine malih ljudi, koje će u knjizi zasigurno mnoge zainteresirati, a vjerojatno i iznenaditi, jer će mnogi prepoznati ljude o kojima je riječ.

U svakom slučaju, osim onoga što sam saznao u mnogim razgovorima, volio bih saznati i druge činjenice vezane uz opisani događaj, a koje nisam našao u do sada objavljenim knjigama ili saznao u razgovorima s braniteljima i žiteljima Ivanova Sela, Turčević Polja, Rastovca, Dijakovca i Grubišnog Polja.

Svojim istraživanjem ujedno bih želio pripomoći u tome da se gore opisani događaj zabilježi za buduće generacije što detaljnije, istinito i argumentirano te da se potaknu svi koji imaju informacije o „kockicama koje nedostaju u mozaiku napada na Ivanovo Selo“ da ih istine radi i budućih naraštaja iznesu u javnost.

Dragutin Palatinuš  
Bešići 11a, 10 000 Zagreb  
drago.palatinus@bbvsport.hr  
01 467 4486